Digitized by Google

J 10789

Slovanská knihovna

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
3186262498

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

RODNI KRAJ

STANKA VRAZA.

CRTICA

FRANJE MARKOVIĆA

PRIGODOM

70-GODIŠNJICE VRAZOVA RODJENJA.

PREŠTAMPANO IZ „OBZORA“.

U ZAGREBU.
TISAK DIONIČKE TISKARE
1880.

Digitized by Google

J 10.739

233667

К Мичко

Digitized by Google

I.

Štajerskim rajem zove se onaj slovenski predjel jugoiztočne Štajerske, gdjeno se je rodio u kraju Cerovcu, u občini Žerovincih Stanko Vraz. Taj slovenski raj nosio je Stanko Vraz, vjeran sin svoga doma, u svojem srdcu u susjednu bratsku hrvatsku zemlju; tu je on u hrvatske pjesme prelio sve prirodne i duševne dražesti svoga rodnoga kraja, i svu čeznju za slobodom od tisućljetnoga tudjega nasilja, i svu nadu u bratsko sdruženje sa susjednim hrvatskim rodom. Vrazove su pjesme kao dûga, koja se je izvila i previla iz milotnoga slovenskoga Cerovca na Hrvatsku i preko nje na sav jug slovienski, dûga, iz raja viestnica svjetlijih časovâ poslie vjekovâ tame i muke; Vrazove su pjesme ono, što Vraz u Djulabijah svojih pjeva za tri gore, Rogatačku, Ivanšćicu i Kalničku, da su one „tri kule, tri mosta, preko kojih se rukuju dvie slavske grane, da u bratskoj slozi prava si obrane". Čitaš li s dušom Vrazove pjesme, osobito Djulabije, grade ti one od roda k rodu most, po kojem te neodoljiva želja vuče da podješ zavirit u krasni Vrazov rodni kraj, da podješ pohodit Vrazov rodni „hram", od kuda je Hrvatskoj doletio sokol slobodni s paomovim listom pobjede i slave, golub nježni s maslinovim listom ljubavi i blagoga mira. Nu kud te zanosi misao na zračne pute pjesnikove? Davno je tomu, što je gradio Vraz svoje zračne kule, staze i moste; ta sad je godina 1880 sa svojom kao u nepovrat zahodnom željeznom cestom i sa svojim neraztočnim — drvenim mostom. Nisu li razvjetreni Vrazovi mostovi „dušodružni" preko

Digitized by Google

triju gora? razprašeni njegovi listi od paome i masline?

Iz takovih misli trgoh se na željezničkoj postaji Središću, na provodičev poklik „Polsterau“, kadno proljetos o Duhovih putovah iz Zagreba preko Zakona u Vrazov rodni kraj, da ga u dva tri dana malo ogledam za bolje razumievanje Vrazove poezije, i za prvi „Matičin“ dogovor s tamošnjimi rodoljubi glede sedamdeset-godišnjice Vrazove. Središće je prva štajerska slovenska postaja, dolazeć od medjumurskoga Čakovca; to seoce, liepo smješteno pod obronkom južnoštajerskoga pogorja na skut dravske ravnine, češće se spominje u Vrazovih dopisih: evo me dakle već pri ulazu u klasično obzorje Vrazova zavičaja. Letimice ponovim si u misli razna ona mjesta, ljude, sgode i prirodne osebitosti, što ih Vraz u svojih pjesmah i pismih spominje iz ovoga kraja. Noseći pri sebi „Vrazova djela“ za prigodno prebiranje, a u sebi Vrazovu poeziju, razgledavam se na prozore sad desno sad lievo po okolici; svaka me uglednija stvarca priteže kao drag predmet, budući je njekoč u Vrazovu oku i duhu mogao odrazivati svoju sliku. Eno s desna, od sjevera, spušta se u ravninu dravsku povorka štajerskih bregova, što no se oku putnika od iztoka sastavljaju u neprekidan niz, koji nasipom zatvara štajerski raj prama jugu, prama dravskoj prostranoj ravnini; u tom nizu eno ti najbližje napried protisnuti ponajviši brežuljak Hum s bielom crkvom i vitimi jablani, podalje na okolo po vrščih kućice, dvorci, crkvice, a dolje tamo kao u dnu zapadnom već proviruju iz zelena briežka Ormužki tornjići. S lieva, od juga, evo ti se pruža pitoma ravan dravska, marljivom rukom slovenskom redno gojena, za njom tamo nedaleko na jugu preko nevidne Drave i varaždinskoga polja modri se oblûk naše Ivanšćice, dalje u južnom dnu naša Macelj-gora, a bliže amo naši Vinički i Kri-

Digitized by Google

žovljanski bregovi s crkvicami po vrhuncih, pram zapadu pak podaleko Rogatačke gore i sasvim u dálji ostalo gorje, koje pod traci podvečernjega sunca već izbljedjuje u tanke sivkaste pružice. Krasno je proljetno vrieme; nadam se trajnoj pogodi za jasne daleko-razgledne vidike s onih vršaka, koje slutim tamo na sjeveru za zastorom Huma i ogranaka mu pruženih na zapad i sjever; za tim zastorom slutim rodni dom Vrazov; ali kako ću u dva tri dana, što su mi odmjereni, obuhvatiti moći i u pameti sobom kući ponieti naslućene sve miline Vrazova zavičaja, što ih je on onako nježno i onako zanosito proslavio u svojih pjesmah?

Nu eto već zvižduka postajavajući vlak: to je štacija Ormuž (Friedau), moje izhodište putno u Vrazov zavičaj; o postajno podnožje zadiru eno žutkasti vali granične Drave, preko koje je ovdje prievoz na naše križovljansko polje, te je tako na rukohvatnom bratskom domaku hrvatske i slovenske zemlje prag onoga idealnoga skupnoga doma Vrazova, kojega se južna vrata otvaraju na hrvatsku a sjeverna na slovensku stranu. Na ovu stranu izašav ja, prijazno me susretnu dvojica od rodoljubne gospode ormužke, dr. med. Ant. Žižek i pravnik Vjekoslav Kranjc. Uzlazeć sjenovitim putem u mjesto, iz tamna borika brežuljkova, komu se na vrhu dižu sa zvonikom dugi gospodski dvori, glasi se uz zuj podvečernjega hladka pjesmica slavuljeva: evo mi na pozdrav na vratima u Vrazov zavičaj njegova u tolikih mu pjesmah ozivajućega se miljenka, koga pjesnik slavi riečmi „hladnog crieta pustinjače stavni, sladjahni slaviću, Vesne sinko slavni!“ Za koji čas smo gore na širokom zaravanku ormužkoga briega, na prostranom liepimi jednokatnicami u dug i širok trg urešenom središtu Ormuža. Odmah pohodim vrloga rodoljuba dra. jur. Ivana Geršaka — koji je sada predsjednik tamošnjega odbora za Vrazovu proslavu — te s njim i s osta-

Digitized by Google

lom pri njem brojnom gospodom izmienimo prvi razgovor o namjeri moga puta. Prodjemo se liepim mjestancem, koje, nebrojeć ni jedne tisuće stanovnikâ, takmi se s našimi gradići redom i oblikom svojim; pokraj velike i ugledne župne crkve na liepu busenitu humku skrenemo u ljetno zabavište ormužko, gdjeno na koji čas zastavši imam prilike viditi na okupu domaću slovensku gospodu, medju inimi mjestnoga župnika gosp. Josipa Šporna; nu zalud sam ovdje izgledao za starodobnim licem, koje bi moglo biti spomen Vrazova vremena i Vrazova poznanstva. Skoro pak zatim pruži mi se prilika viditi takovu častnu starinu, povedši me dr. Gršak s dr. Žižkom k svomu domu, milotno zaklonjenom usried zelena prostrana dvorišta i vrta. Tu mi se desi ugodna prilika pozdraviti uz gospodju domaćicu i gospodju Žižkovu takodjer i ove majku, staricu gospodju udovicu doktora Magdića; kako mi je bilo drago čuti od nje, da je dobro poznavala prijaznoga Vraza, koji da je, prijateljujući s njezinim suprugom, bio česti dobrodošli gost u njihovoj kući. Podjemo dalje vrtom u hladovnik, koji je na samom rubu protisnutoga na Dravu brežuljka namješten; strmo se spušta obrasli obronak na obale dravske. Krasan se odtud razgled otvara u sumračje večerno a slavulj se glasi iz okolnoga grmlja; sivkastim pâsom vijuga se Drava izpod briežnoga strmoga sipa daleko pram zapadu, gdjeno se sluti Optuj; na iztoku gubi ti se ponedaleka Drava u obalnom šikarju, a dalje zatim u sivini sutonovoj naziru se tornji Varaždinski; u dnu pako obzorja iztočnoga, južnoga i zapadnoga izcrtava se modrastim tamnilom vienac gora hrvatskih i štajerskih. Na ovom poetičnom vidiku, koji je sigurno i Vraz češće uživao, na ovom široko-raztvorenom prozoru iz Vrazova zavičaja, toli krasno u njegovih pjesmah proslavljenoga, naravski je da se je govor skrenuo na Vraza, na pjesme; vatrena rodoljubka go-

Digitized by Google

podja Žižkova, kći starice poznanke Vrazove, besjedeći od srdca o slovenskih pjesnicih miljenicih svojih, poglavito Prešernu i Borisu Miranu, izrazi želju upoznati i Vrazove pjesme. Radovao sam se toj naravskoj želji; ta s ovoga hladnika kao da rukom eto dosižeš hrvatsku zemlju, a eno vidiš Vrazova „tri mosta za dvie bratske grane“: Kalnik, Ivanščicu, Rogatačku goru; pak da duša rodoljubne Slovenke nepoželi pošetati tim mostom u poeziju Vrazovu?- A da ona to istom želi, a s njom i svi rodoljubi onoga kraja, nije li to naša, hrvatska krivnja? Što učinismo za 30 godina mi Hrvati od dragocjene duševne baštine, koja nam ostade po Vrazu? Koliko nas je pohodilo Vrazov zavičaj, Vrazov rodni dom, i tu njegovim pjesmam, tomu zlatnomu zrcalu ovoga milotnoga kraja, krčilo pute?

Koliko je dosada hrvatskomu mladjemu svietu poznat Vraz, van po imenu i slavi? pače neima li ih, koji, i nepoznavajući ga, i nevriedni veličinu njegovu prosuditi, ipak bi brzo gotovi bili poružiti mu i samu uspomenu? Dà, naša je nebriga ili spora briga učinila, da je napokon paučina zastrla sunčanotračne niti Vrazovih pjesničkih mostova „za dvie bratske brane“; ovom godinom ti mostovi sinuli opet čisti i sjajni, vjekotrajni! — Zanoći, oprostimo se, i gospoda povedu me u gostionu, gdjeno u povelikoj dvorani već punoj svieta naše družtvo zapremi poosamljen stol; dočim je njemački „umjetnik“ sa svoje govornice čudotvorjem svojih brzih prstova u kartah i sličnih prosvjetilih zabavljao ostale gostove: mi, usried toga za mnogi pojav one prosvjetonosne jagme na iztok simboličkoga prizora, bavimo se našim domaćim prosvjetonošom, Vrazom, prevrćući njegove Djulabije. Kako li je godilo Vrazovim zemljakom zagledavati u njegovih pjesmah one mile sličice iz ovoga slovenskoga zavičaja! Tako pod okriljem domaćih pravih idejala nedohvatni brzoprstim čarobijam tudjega pro-

Digitized by Google

svjetonoše, boravimo ugodno vrieme i ugovorimo naš sutranji pohod k Vrazovu rodnomu domu.

II.

Svanulo krasno jutro; duga kola primaju na svoja sienovim mirisom ugodna sjedala nas polaznike Cerovske, a za dielak puta pridruži nam se i čuveni rodoljub dr. Dominkuš, koji mi prijazno izpripovjedi njeke svoje uspomene na Vraza, njekoč vidjenoga znanca svomu domu. Cesta naša, koja dovodi za dvie tri ure od Ormuža do Ljutomjera, te spaja ono južno s ovim sjevernim glavnim mjestom Vrazova kraja, vijuga se prama sjeveru pitomom prodolicom izmedju dvie uzporedne povorke strmih brežuljaka, pokritih šumom, lozom, žitom, a s visa i dola proviruju iz svježe zeleni redne kućice i kljeti. Svjež hladak pada na cestu od desnih, iztočnih vrhova, dočim je lieva, zapadna povorka brdašca obasjana ranim suncem a po travi i klasju prodolice, potočićem „Livonijom“ izvijugane, ljeska se rosa. Za uru vožnje, od prilike na pol puta od Ormuža u Ljutomjer, odsjednemo, da skrenemo pješice na desno, prama iztoku.

Eno tamo od iztoka s vrha povisoka briega proviruje nam iz listnata drvlja biela crkva, izpod nje spuštaju se prama nam dolje niz brdo sunčani vinogradi a niže njih sjenata dražica, s juga i sa sjevera šumovitim briežuljkom zatvorena, stere svoj travni sag sve do nas na cestu. Ona crkva na briegu prvi nam je putni cilj; to su Svetinje, Vrazova župa. Udarimo stazom po rosnoj dragi, izpod krasnoga, čistoga gaja; izsred njegova šuštećega hlada glasi se žutovoljka i kos i slavulj, visi se rosna lipa, breza, topola: evo mjesta, kojega sličica živi u Vrazovih Djulabijah. Otvaramo ih te uživamo zajedno i živu prirodu i pjesnikovu milotnu sliku njezinu, obuhvaćenu okvirom njegovih uzdaha za nesu-

Digitized by Google

djenom dragom. „Oj zdravo mi bio, ti zeleni g a j u, gdje slobodne danke krotke vile traju; zatravljen, razcviljen padam ti na krila, nebi l' tvoja usta rane ohladila. Cvjetokitna l i p o, tebe u svôj srdi niti Perun žarkom strielom nenagrdi; oj dozvol', u hladu tvom da se zakloni putnik, što ga Perun vazda strielom goni! Ti mladjahna b r e z o, dievo punokosa, sjajnim te biserom kiti rana rosa; primi vruće jade, djecu moga sàrca, ljuljaj ih u zibci hladna povjetarca! Aj vi tankostruki, visoki t o p o l i, šaptajućim lišćem slika srdca boli, aj tresite jače plahe svoje vlase, da to tužno srdce zaboravi na se! Čujte, gajske vile, drage mi nad svime vi drobne p t i č i c e, bogom posestrime! Zdrave i slobodne svedj od lovca bile, pa tu zašlu sestru u kolo primile! Pjevče zatravljeni, zlatokljuni k o s e, što ti se pjesmice zelenlugom nose: znam za jednu ljubu, što je ljepša tvoje, a za njom uzdiše vazda srdce moje. I ti hladnog crieta pustinjače stavni, sladjahni s l a v i ć u, Vesne sinko slavni; samo jedan glasak treba ti do žicâ, da se u raj uznese, krasan glas: Ljubica!" Tako je ovamo u ovu krasnu prirodnu idilu unio Stanko Vraz, vječiti slavulj, iz našega Samobora svojega srdca glas, ime Ljubice, i kao da se i taj u raj uznoseći glas tuda oziva sada, te mu samo pripjevaju zlatokljuni kos, sladjani slavić i „drobne ž u t o v o l j k e, žuboreć u lugu." Dvostruko uživajuć miline prirodne u odsjevu im u pjesnikovoj duši, uzlazimo polagano i evo nas već iz gaja na vinogradskom visu; iz trsnih redova motri nas prolaznike red znatiželjnih, milogljednih radilica, slovenskih djevojaka seoskih. Njihovim babicam ili prabacicam pjevao je Stanko Vraz u Djulabijah: „Oj Slovenke krasne, vi morske djeklice, od kolievke moje krotke grličice! Oj Slovenke, Bogom posestrime mile, bile viek zelenim našim gajem Vile! Viek vam duša čista i nevina bila, tudja zmija srdca Vam neotrovila! Čuvao Vas angjeo,

Digitized by Google

neba sinak prosti, svedj vas nadkrivajuć štitom narodnosti.“ Taj angjeo prababicâ još je i angjeo praunučicâ: još se svud mila slovenština glasi po svih bregovih i dolcih. Nu evo nas već gore na vrhu brda, kod crkve na prostranom zelenom zaravanku. To je župna crkva Svetinje, u općini Mihalovci, mila uspomenami u životu i u pjesmah Stanka Vraza. Rodoljubnoga župnika g. Ivana Gajšeka sretosmo upravo pred crkvom. Uvede nas u razgovoru u svoj župni dvorac; iz ugledna ormarića, na kojem je službeni zapovjedani nadpis „Pfarramt Allerheiligen,“ izvadi staru veliku knjigu, na prvom joj listu upisana godina 1788, godina postanka ove župe; tu prošlovječnu knjigu, maticu župnu, raztvori mi župnik, te s njezina lista pročitam i upišem ove rieči o rodjenju i krštenju Stanka Vraza: „Jahr 1810, 30. Juny um 4 Uhr Vormittag, Ort Scherowinzen, Nr. 16, Name des Kindes Jakob, Vater Joseph Frass, Berghold (gornjak), Mutter Katharina Kotnig, Pathe Martin Wabitsch (= Babič) Berghold, getauft von Michael Jaklin, Pfarrer.“ Prijazni župnik povede me iz dvorca pokraj prizemne pučke učione — nju je i dječarac „Jakob Frass“ polazio — u crkvu, da vidim ono mjesto, gdje je slavni pjesnik primio sveti znamen vjere one, koja uči: ljubi bližnjega. Krasna je to seoska zabitna crkva, liepi žrtvenici, pristale slike, svud uzoran red i čistoća; gdjekoji napisi bogoljubni slovenski; sve u njoj svjedoči, da tu čisti slovenski puk svomu Bogu pjeva i moli se svojim jezikom, kojim ga uči rodoljubni duhovnik i rodjena majka. Čemu je pomajka, njemačka vlast zapoviedila staviti novorodjenče iz kraja Cerovca, iz općine Žerovinaca, u „Allerheiligen?“; čemu je ona Žerovnika — bez dvojbe tako se je Vrazova porodica izvorno zvala — civilizirala u „Frassa,“ te je pri krstu njemački putni list u život udarila, kao kupčev žig, novorodjenčetu slovenskomu na čelo?

Digitized by Google

Zar to nije, kao da je ta pomajka tražila od njega, da ono pri krstu kad kaže „odričem se vragu“ ujedno tim rekne: „odričem se materinomu mlieku, materinomu krilu i jeziku, rodu i otačbini, i biti ću svemu tomu, kad odrastem, zakleti — vrag!“ A ipak ono novorodjenče, kad je odraslo, postalo je — Stanko Vraz, postalo je blagovjestnik ljubavi prama majci, jeziku, rodu, otačbini; a krstitelj njegov, župnik Mihovil Jaklin, koji je pod silu onako pisao u maticu župnu, sám je mladjahnomu Stanku svietlio lučju svoga žarkoga rodoljubja, te mu je zato zahvalni pjesnik ostavio pjesmami i posvetami i listovi dičan spomen, a dostojni nasljednici, župnik svetinjski g. Gajšek i ljutomjerski g. Šrol, staviše ljetos Jaklinu u Ljutomjeru, gdje je on župnikom umro, častan grobni spomenik. Evo što je Vraz, u Djulabijah, odgovorio onomu tudjinskomu siljenju na prezir majke domovine i materinskoga jezika; taj njegov odgovor krili se tuda uz svetinjsku crkvu nebu u visine. „O moja domovino, puna sjajnih zrakâ, mati od sokolâ, mati od junakâ! Uviek sokolove, sinke, vidla zdrave, nad tobom izašle zviezde pune slave! Koliko, koliko, sveta mati moja, ti od tudjinacâ trpiš zla bez broja? Nu ostà ti vjera, zviezda posried noći, ta će tebi svietlit, kuda god ćeš poći, ta će tebe spremat, tješit i slobodit, opet tebe k slavi i slobodi vodit. Al ti ostà stalna, divna čista žena, od vjekovâ u prah viek neoborena, kano križ gvozdeni na visokoj gori, kojeg sjever bije, nu viek neobori. Zdrava bila! ti ćeš ljepše vidit dane, sinut će ti obraz, zamladit se rane; tebi će se klanjat kule i mečiti: što je tvoje bilo, tvoje će opet biti!“ Kako mu je tudjinska sila omrazila materinski jezik, gdje ga je god čuo u nepokvarenih još čistih krajih slovenskih, evo kažu njegove rieči: „Tko nij' slušao, kako Slovenka govori, nezna, kako rajski angjeo s ljudmi sbori“; a gdje ga je već nestalo, ovako

Digitized by Google

vapi za njim pjesnik, dostojan materinoga mlieka: „Božanstveno, sveto slovo od djedovâ, kuda si nam, kuda iz slavskih gradovâ? U grobu nam spavaš, u grobu sadara, na koj ‚luda sliepost pogrdom udara. Nu kolo sreće se kreće bez pokoja; sinut će sunašce i pred vrata tvoja. O davni stupovi, od viekâ bijeni, vi kletiem rukama uresa lišeni, vi ćete ko Memnon za koj dan zamnjeti, jer od Slave sunce opeta zasvieti!“

III.

Oprostiv se s gostoljubnim župnikom, s kojim ćemo se opet sastati o podne u Vrazovu domu, zaputimo se iz Svetinjah, ne odmah na Vrazov dom pravcem sjevernim, nego skrećuć sjeveroiztočno prije na drugo mjesto, Vrazovimi Djulabijami najviše proslavljeno. Svedjer medju vinogradi, gdje glasovito ljutomjersko vino rodi, sad malo niz dol sad jako uz brdo šećemo malu uru hoda; na časove postajavajući razgledavamo se nad obližnje trsne vise i nizove po odaljenih brežuljnih povorkah, razstavljanih sjenatimi dolci i jarugami; kućice, njive, livadice, voćnjaci, šumice oživljuju sav prostrani vidik, svigdje red i njega od neumorne slovenske ruke. Cilj našega puta dugo nam zaklanjaju briežci, koji su nam se pred njim izpopriečili. Ali eno nam ga netom na pogledu, eno najvišega vrha u cieloj toj okolici, na njem biela crkvica usried starodavnih lipâ: to je brdo Jeruzalem; odtud je prekrasan dalek i širok vidik na sve strane u slovenski i hrvatski sviet. Taj vidik i s njim dušu svoju, obuhvaćajući odtud sav slovenski i hrvatski rod, punu tuge na prošlost krvavu i razornu i punu nade u budućnost bolju: prikazao je Vraz prekrasnimi kiticami u svojih Djulabijah II. 53—98; u tom odsjeku jest i ona već spominjena krasna misao o trijuh gorah Rogatačkoj, Kalniku i Ivanšćici, da su „tri mosta slavjanska, preko kojih do dvie rukuju se grane,

Digitized by Google

da u bratskoj slozi prava si obrane.“ Dugo sam želio nasladjivati se tim vidikom, dugo sam se veselio njemu, kako ću sva mjesta, što ih odtud Vraz pjeva, na svoje oči gledati a u odsjevu njegovih nježnih i uznositih mislî; i evo sam se doželio toga vidika: samo još nekoliko koraka uz brdo, pak će se Vrazovo milje raztvoriti preda mnom. Uzlazeći slušam svoga provodiča Vraza rieči: „Ajdmo, pjesmo moja, gore u Jeruzalim, da kip zavičaja pred tobom razgalim, pa odtud u rode i vjekove pričaj, koli drag i krasan naš je taj zavičaj... Stresi ovdje prašak s umorenih nogû, pa se prostri nica, pojuć: Slava Bogu!... Oj krasan si, krasan, ti moj zavičaju! Kakve u tebi, nigdje ruže necvjetaju; čini se, da Bog te stvori, kraju ljubljen, da jadnu Slovencu vrati raj izgubljen.“ Na visu smo; ali vidika nema! Neba rub na okrug je sivimi oblaci prekrit, najviše pak od južne i iztočne, od hrvatske strane vuku se tamne magle, i prekidaju vienac gorja, te kao da su raztrgane karike u Vrazova „tri mosta za dvie bratske grane.“ Zamračeni vidik hoće mi moj provodič Vraz svojom pjesmom razjasniti i poutješiti me za prevarene moje nade, veleći on: „Ogrnula si se u plašt maglom tamnom; nemoj, južna goro, šaliti se sa mnom: proučih nebesa, i znadem doista, da i za maglami ima neba čista.“ Poumirim se, jer u Vrazovih Djulabijah ostaje nam onaj vidik sačuvan u nikad nezamračnoj ljepoti i dalekoglednoj jasnoći. Nu meni ta poumirba nebî podpuna, ostade mi živa želja, u prirodnoj sbilji uživati onaj razgled. Kanio sam se opet povratiti na taj vrh, izhod i zapad sunca s njega motriti; ali vedro vrieme, prijazno do sada, ostavi me sada za sve sljednje dane, te me pratijaše udilj oblak, kiša, gràd uz riedke prosjeve nestalnoga sunca.

Od crkvice Jeruzalemske krenemo sjeverozapadnim pravcem k Vrazovu domu; već dosad nam se je koji

Digitized by Google

put činilo, da nam se njegov crvenkasti krov pomalja iz zelena drveća tamo na trećem visu iza sprednjih brežuljaka i prodolica, ali ga ipak nismo pravo razabrali. Polagano spušta nas na niže pruženi na sjever ogranak jeruzalemskoga brda. Ako nam je i zastrta daljina, jasna nam je naokol obližnja okolica i razastire nam prirodni živi izvornik one slike, koju je odatle s nježnim čuvstvom snimio Vraz, pjevajuć u Djulabijah: „u tome okviru (okolnih gorâ), ko sag dragocjeni, krasan zavičaja kip je ubvaćeni, kip od zavičaja kitna i ugodna: brda lozoslavna, polja žitoplodna; gledaj okô sebe u dole cvatuće, po njih raztresene liepe biele kuće, a po brdih crkve, dvore sa gradići . . .“ S visa skrenemo strmo dolje stazom izpod briežna vinograda na „Veličansku jamu“, prodolicu, koja poglavito razstavlja Cerovski brieg od Jeruzalemskoga. S lieva nam zelen gaj, pred nami travna dolinica s potočićem žuborećim; tud je Vraz često šetao od svoga doma, kad bi se amo iz Hrvatske navratio, na svoj omiljeli proslavljeni vidik s visa Jeruzalemskoga. Evo opet gledamo ona milotna mjesta, onu lipu, brezu, topolu, slušamo one mile ptičice, žutovoljku drobnu, kako žuberi u lugu, zlatokljunoga kosa, sladjahnoga slavića, što je sve Vraz nježno opjevao kao za uvod tik pred opisom onoga krasnoga vidika, a morda ga je baš ova zabitna prodolica nadahnula za te pjesmice. Priedjemo Veličansku jamu, i opet se iz nje uzdižemo sve više na briežuljak; tu je već Cerovački kraj, skoro ćemo biti pred Vrazovim rodnim domom. Kroz šumicu, pak uz vinograde, kljeti, njive dodjemo na vršak; tu je kuća susjeda Vrazova, a eno kojih sto koraka dalje iza zelena humka proviruje cilj našega puta. Na humiću smo; eto pred nami Vrazov dom.

Digitized by Google

IV.

Vrazov rodni dom stoji, po starom običaju slovienskom, osamljen, podaleko od susjeda, ne na samom vrhu huma nego zaklonjen malo izpod vrha na obronku njegovu. Ovelika je to zidanica na jedan sprat, criepom pokrivena, za seljački dom ugledna. Okrenula k nam svoju dugu južnu stranu s ulaznimi vrati; kroz grane oraha, što se pred njom a bliže k nam visi, pokazuju nam se četiri porazdaleka prozora prizemlja i prvoga sprata; nad prizemnimi prozori položena je uz duž po zidu tanahna ljestvica kao za uresnu zelen. Budući taj čas domaćina njegdje za poslom od kuće, sjednemo pod orah na klupčice uza stol; tu, nemareć za škropeću kišicu, stanemo crtati i mjeriti, kako bi i gdje bi spomenica ploča na kući najbolje pristala. Brzo joj udesimo najsgodnije mjesto izmedju drugoga i trećega prozora u gornjem spratu: tu je porazdalek dovoljan prostor i za poveću ploču; tako doduše neće biti ravno nad ulaznimi, nješto nejednako više na desnu stranu pomještenimi vrati, ali će biti baš na sriedi zida južnoga, i dobro vidna svakomu prolazniku vani s kolnoga puta, što no vodi po rečenom vršku humka, od juga nadvisujućem temelje kućne za koji hvat. Razgledamo malo oko kuće; na desnu stranu naslanjaju se o nju staja, bljev, kolnica, a dvoprozorno joj čelo na zapad okrenuto sa suhom lozom nadvedenom od prizemlja viri u travnat voćnjak, koji široko stere svoje sjenovito granje na zapad i na jug po obronku, spuštajućem se u dolac, iz kojega se opet uzdiže na drugu stranu nasuprotni brežuljak. U to nam dodje domaćina France Vraz, rodjeni bratić Stankov, veseleći se našemu dolazku. Dočim se s njim ugodan razgovor o slavnom stricu zapodieva, ja željno tražim na njegovu liku rodbinske podobnosti sa Stankom, kako mi je ovaj po

Digitized by Google

slikah i po opisih znanacâ njegovih pred očima; premda si dakle mogah tek slabo i nejasno pomišljati pravi Stankov lik, ipak budući mi sve milo i zanimljivo što može sjećati na nj, ja si motreć Franceta utvaram, kao da nalazim na njem tragovâ liku Stankovu: velike oči, visoko čelo, povinuti nos, blagi izraz lica bit će čini mi se Stankovu znancu njeki spomenak na pjesnika, stasom će doduše zaostajati bratić za stricem, ali krepko tielo, rumeno lice tridesetgodišnjega seljanina biti će rodbinska svojina, kojom je i Stanko, kad je došao u Hrvatsku, pokazivao snažno zdravlje, obećavajuće dug život; u pjesnika je bio, kazuju znanci njegovi, visok jasan a tek posljednjih godina promukao glas, a i bratić mu progovara tankim, nu nješto hrapavim glaskom. Pozdraviv se medjutim i s mladom domaćicom, povede nas Francé uz drvene stepenice u prvi sprat u glavnu izbu, koja zaprema čelo kuće. Tu je valjda kolievka Stankova stajala, tu mnogi predmet sjeća na slavnoga pjesnika; tu je starolik pisaći ormar, kojim se je služio i Stanko, a iz pretinacâ mu pokaže nam domaćina dva tri spisa od Stankove ruke o baštinskih mu poslih s bratom si, koji je ostao gospodar na otčevini. Osobito nas obveseli domaćina, pokazujuć nam iz pretinca drugoga ormara dvie tri stare latinske knjige i zemljovid, što ih je rabio Stanko u djetinstvu svojem; s ponosom pokaže nam zatim dva poklona Vrazovu domu od štovateljâ njegovih. Jedan je poklon od slovenskih uglednika, zlatorezni „Album Vrazov“, što ga je prije koje godine amo poslao iz Ljubljane rodoljubni g. Vatroslav Holz.

Otvaramo Album, i s radošću čitamo mu list po list, na svakom liepe spomenice pjesme ili izreke na slavu Stanka i rodnoga mu doma, te za bratsku ljubav slovensko-hrvatsku: evo dakle i u Albumu Vrazova mosta „za dvie bratske grane, da u slozi prava si obrane.“ U Album napisali su svojom rukom izreke ili

Digitized by Google

pjesme: otac domovine Janez Bleiweiss, slavna pjesnica gospodja Luiza Pesjakova — njezin krasno osjećani sonet slavi Preširna i Vraza, — zatim još ovi pisci i uglednici: dr. Vošnjak, Jurčić, Vatroslav Holc, Cimperman, prof. Levec, Hribar, Lapajne, Župan. Drugi dar jesu u trobojnom vezu ukupna djela Vrazova, Maticom Hrvatskom izdana; taj je dar od Matice uručio vriedni rodoljub g. Lapajne, ravnajući učitelj na Krškom. Tim darom premalo se je bila odužila Hrvatska Vrazovu domu, nu ova godina bit će početak veće harnosti tomu domu od strane naše. Slovenski rodoljubi dali su svojim Albumom liep primjer budućemu nastojanju, kako bi se Vrazov rodni dom dostojnimi spomeni na slavnoga pjesnika držao sveudilj u harnoj časti potomstva. Koliko smo najpače mi Hrvati dužni po mogućnosti što ljepše častiti i kititi ovaj dični dom, to sam živo ćutio, kadno sam iz govora domaćine Franceta sa slastju razabirao, kako on, premda skroman seljanin, bistro shvaća i ponosito ćuti diku ovoga svoga doma, slavu Stankovu, i kako mu je na srcu da bude po čednih prilikah svojih čuvarom milih uspomena na neumrloga pjesnika; u toj sviesti domaćina, dovoljno znajuć o pjesmah Stankovih, veselo mi se ponudi da će mi biti provodičem u okolici i pokazati mi mjesta, kojim je u onih pjesmah traga, da će me povesti u „Žerovinsku dubravu," iz koje su Stankovi „Glasi," i tako dalje; nu porad kiše i prekratka odmjerena mi vremena nisam se mogao užiti prijazne ponude sviestnoga Franceta. Dok mi u tom spominjanju na Stanka, pridodju iz Ljutomjera gospodin Ivan Kukovec i Vatroslav Mohorič. Pozdraviti se i upoznati se s njima, osobito mi je bilo milo. Gospodin Kukovec bio je naime onaj, koji je uza svoje mnoge poslove, kao posjednik, kao predsjednik pučke štedionice i kao narodni saborski poslanik kraja Ljutomjerskoga, ipak po svojoj rodoljubnoj radinosti našao sgode,

Digitized by Google

da prvi odlučno pokrene ljetošnju proslavu sedamdesetgodišnjice rodjenja Stankova svojim pismom „Matici Hrvatskoj“, pozivajućim na posao; gospodina Kukovca ide dakle hvala, što je potaknuo, te je liepa zamisao o pjesnikovoj proslavi, već od dvie godine izjavljivana po novinah slovenskih i hrvatskih, napokon stupila na životnu snagu. U Vatroslavu Mohoriču pako imah prilike viditi, što sam pri ovom svojem putu toliko želio, opet jedan živi svježi list Stankova roda, naime rodjena sestrića Stankova, sina Stankove omiljele sestre Anke udate za Mohoriča, prama kojoj je pjesnik kao starijoj si sestri i reć bi drugoj majci svojoj svedjer gojio najnježniju ljubav, pjesme joj posvećivao, u pjesmah ju prizivao i slavio, i na smrti svojoj nje i porodice joj s bratimskom ljubavi se sjećao; te mile uspomene vierno i dostojno čuva Vatroslav u svojoj rodoljubnoj i, za njegove skromne životne prilike, sbilja prosvećenoj sviesti. Tako pripopuniv se naše družtvo, malo poslie još i prinadošlim gosp. župnikom Gajšekom, sjednemo za objedni stol, i uživajuć mile nam gostoljubne ponude Vrazova doma zapodievamo na povodu g. Kukovca prvi dogovor o Stankovoj sedamdesetgodišnjici. Nad nami krov, koji je Stankovu zibku nadkrivao, oko nas predmeti i ljudi spominjući na njega, nadahnjivahu naše družtvance, njegovoj proslavi namienjeno, te se redahu zdravice iz žarkih srdaca izviruće i u žarka srdca prodiruće. Svi smo ćutili, da je ovaj seoski Stankov rodni „hram“ — tako Slovenac zove svaku kuću — postao slovensko-hrvatski s v e t i h r a m bratske ljubavi, a da je on to postao po slavnom sinu svojem za to, jerbo je Stanko Vraz i u daljini, uviek skroz sav svoj život, usred visokih ciljeva svojih, kao svetinju nosio i sinovskom vjernom ljubavju častio ovaj svoj rodni dom u najčišćem skrovištu svoga srdca, te je najčišće iskre svomu žaru pozajmao svedjer iz ognjišta rodnoga si doma, pohadjajuć ga

Digitized by Google

malne svake godine, u mnogih svojih pjesmah očitujući nježnu svoju ljubav prama njemu, prama svojoj sestri Anki, prama brižnikom i dionikom svoga djetinstva.

Otvaramo Vrazova djela, poklon Matičin, i sada, u izbi, gdje mu je kolievka stajala, s ganućem čitamo usred veličajnih Djulabija njegovu pjesmu svojoj majci: „Kad me njegda, majko, u zibku dievaše, prekrstiv me svagda suze si lievaše. O sad tvoju shvaćam skrb i suzna lica: ništa sretna nečù od moih Rodjenicâ. Dok me sprovadjahu svud molitve tvoje, slobodne i mirne bijahu prsi moje; a sada, zelena čim te trava krije, hiljada strjelicâ moje srdce bije! Da ti opet mogu na krilu počivat, piti dah od ustâ i o raju snivat! Ah da to je meni, znala bi dušica, gdje izvire žednim voda zabitnica!“ Otvaramo pjesme, koje su spomen njegove nježne bratske ljubavi prama sestri Anki; čitamo pred sbirkom prevedenih pjesama „Izza mora“ posvetnu pjesmu njojzi: „Sestro Anko, srdce milo! Kako ljubav toli mnogu nagraditi tebi mogu, od kolievke moje Vilo?... Ja ostavih kraj svoj rodni, tvog se liših lica mila, slaba prostrieh svoja vjetrila na put sklizki i zahodni. Nu ostà stalna bratska vjera; zato evo izza mora šljem ti gjerdan umotvorâ svjetla zlata i bisera. Primi rado, što uhvatih u te okvire, tebe dvoreć; blagoslov' me s dâlji, sboreć: skoro mi se opet vrati.“ Čitamo još podpuniji pjesnikov spomenik njegove ljubavi sa sestrom Ankom u pjesmi, kojom svoje „Glase iz dubrave žerovinske“ posvećuje „Posestrimi Dragojili“. „U težkoj bolesti svojoj — tako pjeva Stanko — „stadoh vapit s tugom mnogom: gdje si, sestro? ah priskoči, te mi sklopi rukom oči, ja umirem, Anko! — s Bogom!... Al se u taj čas ujavi, neznam odkud, sestra mila, pa odgoni sva strašila, vàs od duše san nezdravi, te mi utre blagom rukom izmučeno, znojno čelo.... Odkud Anko? — ja zapitah — što te tako brzo doni, te ti meni bol ukloni

Digitized by Google

i vidjenja grozovita?" A prividjajuća se pjesnikovu duhu sestra odgovara: „„O moj brate, ozdravio! Mene sinoć jad obuze, stadoh sluteć ronit suze, što si mi se razbolio. Tim zamolih višnjeg Boga, da mi milost tu udĕli: da se duša moja odkrili k tebi, tješit jada tvoga. Višnji smjernu molbu začû, pa na krilih od ljubezni šlje ju k tebi, u boljezni da te tješi i u plaču"". Raztvoriv oči i razabrav se prepoznaje pjesnik, da je to posestrima Dragojila ona mila njegovateljica, koja mu se je u snatrenju prividjala sestrom Ankom, pak nastavlja: „odtle znadem, posestrimo, da si d u š a s e s t r e m o j e, koju mi nebo poslalo je, da bi utjehu mojoj (duši) imô; rekši s Bogom kući rodnoj, došav k braći za granicu, da bi imô uzdanicu tu na stazi prem zahodnoj". Tako je pjesnik u hrvatskoj svojoj posestrimi Dragojili našao duševnu sliku i priliku sestre svoje Anke, i zamjenjujući jednu za drugu jednako častio obadvie, i najnježniju bratinsku ljubav sestri svojoj izkazivao. Kćeri sestre svoje Anke, Milici Mohorič, posvetio je pjesmu „Grlice", a od nje same još djevojčice čuo je priču slov. narodnu, koju je tu opjevao, dočim ju je ona pripoviedala bratcu svomu malome; zato joj pjeva: „Nut Milice mladjana, grlice majkina! Ljuljaj Vladka sladjana, majke zlatna sina. Ostao um ti mladostni, viek drage pjesmice, samo od suz' r a d o s t n i h rosne trepavice. Ko sanak te hvatila vatra od ljubavi, kroz življenje pratila svedj u sreći, slavi. Toga sanka blagoga viek ti neodnila, nu sred raja dragoga kolievku sgradila". Jednu pjesmu „Nenadani" posvetio je pripisom: „Tetični Rezi Križanič Muropoljanski", a opjevao je u ovoj pjesmi baš njezine zaruke. Pak ne samo majci i sestri, toj „od kolievke svoje Vili", nećakinji M. M. i tetični R. K. postavlja Stanko trajan spomen u pjesmah, nego i seoskim susjedam svojim, čuvaricam i družicam djetinstva svoga, pjevajući im: „Oj Slovenke krasne, vi

Digitized by Google

morske djeklice, od kolievke moje krotke grličice! Oj Slovenke, Bogom posestrime mile, bile viek zelenim našim gajem vile, viek vam duša čista i nevina bila, tudja zmija srdca vam neotrovila! Čuvao vas angjeo, neba sinak prosti, svedj vas nadkrivajuć štitom narodnosti".

Čitajuć ove i mnoge druge ovomu domu i okolici zavičajnoj na slavu spjevane pjesme Stankove, ćutimo razdragani i uzneseni, da te Stankove pjesničke misli njekim višjim svjetlom obasjevaju čedni rodni mu dom, u kojem sjedimo; ćutimo, da je Stanko Vraz tim i samim tim, što mu je u srdcu bio uzki rodni dom ipak kao sveto ognjište, goruće neugasnim plamenom ljubavi za majku, sestre, rodjake rodjake, seoske drugove i družice, postao vriedan da bude blagoviestnikom ljubavi za obćeniti i prostrani dom svega koljena slovenskoga i hrvatskoga, pače u obće slovienskoga, pače u obće ljudskoga. Dospjevajući kraju takovi naši domjenci o Stankovih pjesmah i naše zdravice njemu na slavu a rodu njegovu za sreću, napokon u vatren složan uzklik, da bi ovomu rodnomu domu Stankovu i njegovu svemu rodu nebesa uvjek blaga bila i srećom ga kitila i štitom narodnosti štitila, u taj uzklik srdca naša napokon provališe, ujedinjena tim sladkim svetim čuvstvom, da neumrli duh Stanka Vraza udilj rado boravi kao u „hramu" u tom skromnom domu, komu je on uzoran svakom mišlju i svakim činom svojim vjeran sin bio. Za uspomenu svoga prvoga dogovora o pripravah za sedamdesetgodišnjicu pjesnikovu, držanoga u njegovom rodnom domu, zapisasmo se u „Album Vrazov" svi nazočni: Francé Vraz, pjesnikov bratić, Vatroslav Mohorič, pjesnikov sestrić, Ivan Kukovec, Ivan Gajšek, Anton Žižek, Anton Jesih, Vjekoslav Kranjc, i ja Oprostiv se s domaćinom, domaćicom i staricom joj majkom do vidjenja pri pjesnikovoj slavi, na odlazku od slavnoga doma razgledajuć se po voćnjaku i tratini oko njega dolaze nam na pamet

Digitized by Google

dvie pjesme iz mladosti Stankove, posvećene baš samomu tomu domu: „Tuga“ od g. 1834 i „Prvi rastanak“ od g. 1833, te si ponavljamo iz njih sliedeće čuvstvene stihove: „Kô pod jesen lastavice družne skupljaju se na visokih stienah, tu začinju pjesme milotužne gledajući na gniezda ljubljena, za tim dižuć krila prem nerado kreću dalko za to sinje more: tak se prašta sad moje srdce mlado s tobom, gniezdo, moj domaći dvore!... Braća draga, dosad ko angjeli što kroz život vodjahu me taj, sestre krasne ko golubi bieli pretvarahu zemlju mi u raj: a sad ruke pružć mi k razstanku!... Nu opet se vraćam k dragom dvoru: tu j' vrt s cviećem, na njim roj lepirâ, tu studenac pri listnom javoru, i lug zelen, u njem stanak mira; do njeg travnik, brz konjic na paši — na nj se mahnem, da zviždaju grive; tu i oganj, u okol momci naši, svirajući il pojuć pjesme žive, a na njivi žanjući sestrice, medju njimi i ti, ljepša zore! — Sve je prošlo, a ja skrivam lice, plačuć s tebe, moj domaći dvore“! Sbogom ti gniezdo vječitoga slavulja, Stankov domaći dvore, s bogom! I tebi je tvoj vjerni sin pjevao one svoje žarke želje: „Čuvao te angjeo, neba sinak prosti, svedj te nadkrivajuć štitom narodnosti!“

V.

Podjemo put sv. Miklaša -- to župno mjesto spominje se često u listovih i pjesmah Vrazovih — gdje no je kod župnika bio urečen za večeras podpuniji sastanak za dogovor o sedamdesetgodišnjici, imajući onamo pridoći još i ostala gospoda Ormužka. Udarimo opet istim pravcem, kojim smo bili došli amo, na Veličansku jamu pak na Jeruzalemski vis; uz put zaklonimo se od kiše u kamenosvodnu, dvoredom petakinjâ izpunjenu pivnicu kljeti župnika Gajšeka, pod kojega gosto- i rodoljubnim kolovodstvom tu se nastaviše tek

Digitized by Google

prekinute žarke zdravice u slavu Vrazovu i u sreću skupne nam duhom domovine.

Jenjajuć kiša, spuštamo se u Veličansku jamu, uzpinjemo se na Jeruzalemsko brdo; ni sad nema od tud dalekovidna jasna razgleda kao ni od jutra, pače sad se još više nadvijaju na svih stranah sivi oblaci, a muklo odtutnjuje grmljavina u daljini. S visa skrenemo jugoiztočnim pravcem na niže, i eto nas za čas stazom vinogradnom nad dubokom čisto izkrčenom jarugom: to je onaj Babji klanjac, koga je Vraz pjesmom proslavio, prikazujući, kako su tu prije kojih sto godina junačne Slovenke pobile konjaničku četu navalivšu amo na plien, palež i razbojstvo „od Lendave“ iz „bjedonosne Ugarske,“ baš kadno su svi mužkarci ovoga kraja bili otišli na daleku carevu vojnicu. Nisam imao kada obaznati za živuće morda još potomke onih, štono su se junački ponieli ovdje i osvetili popaljeni od navalnikâ „Svet Miklaš i Slančju ves,“ te im je Vraz pjesmom ovjekovječio imena, a to su poglavito Dora Bratušina, Magda Zobovićka, i jedini pri tom mužkarac, stari prosjak Filipić; ali Marinu Mohoričku, prvakinju pri onom boju, bez dvojbe sadanji Mohoriči spominju s ponosom kao svoju junačku prababu. Kako je Stanko Vraz vjerno ljubio svoj rodni kraj i slavu njegovu rado pronosio pjesmom hrvatskom po svem jugu slovienskom, to će njegovi bližnji zemljaci razabrati takodjer iz one njegove pjesme „Babji klanjac“ i iz posvete joj namienjene Radomierčaninu Franji Miklošiču svomu djačkomu drugu, u kojoj Stanko pjeva: Nam nada svim naših zibkâ mio kraj bijaše Mure, Drave, gdje slavulja, puna slave, hladkom njiše grana šibka; tu ti snivat mojoj Vili sa sestrami godi sada, te po raju trepće rada, koga ah! smo ostavili; tu sve spliće sad u slavu naših bakâ vience i kite, ... da osvietli rodne

Digitized by Google

dole.“ Kiša te kiša nije nam dala na daljnem hodu, koji sliedimo svedj na jugoiztočnu stranu stazami i kolnici, uživati uspomene, što ih jamačno ovaj kraj na Vraza navraća; samo mi na jednom mjestu pokazaše tamo podaleko prieko dolca strmo se uzpinjući „lozoslavan“ brieg sa sivokrovnom kljetju: to je onaj vinogradni osebujnak Stankov, o kojem ima u dopisih mu sa sestrom Ankom spomena. Izmienjamo prodolice travogojne i žitorodne s brežuljci šumskimi, svedj nam na pogledu protegnuti visovi vinogradni, na kojih se često iztiču biele kljetice ili gospodski ljetovni dvorci; kadšto minemo pokraj pristalih kućica seljačkih, koje rednošću i uglednošću svojom i svega što ih okružuje: staje, vrtića, plota, njive, pokazuju uzornu njegu slovenskoga seljaka, iliti, kako ondje vele, kmeta. Dok mi prešav zadnjim poširokim dolcem uzlazimo cestom na briežak, s kojega bismo se spustili na drugu stranu k Svetomu Miklašu, dostigava nas crn oblak te grmeć i krupno prokapljujuć skreće nas gore uz brdo šumskom stazom, da se u vinogradnu kliet župnikovu zaklonimo. Uzašav na čistinu evo nam željenoga zakloništa. Iz pljuska utečemo pod pivničnu strjehu; na stepenicah joj prijazno nas dočeka župnik Sveto-Miklaški g. Majhenič. Veselilo me je viditi u njem domorodca, koji je u mladosti svojoj Stanka Vraza poznavao, pohodiv ga njegdje god. 1847 u Zagrebu.

Za čas se naše brojno družtvo u prostranoj ali od gusta dažda zamračenoj kljetnoj preši ponamjesti u način idilski i slikovit, da bi mogao služiti za predmet nizozemskoj slikariji; oko velike bačve, koje prostrano gornje dno služi za užinski stol i za podnos svieći tjerajućoj gusti mrak u zakutke, posjedamo koji gdje na bačvicah, stolcih, podsjecih, daskah. Što je toj ladanjskoj svjetlomračnoj sličici podavalo njeki poetični sjaj, bijaše dakako u svih nas misao zanosna na Vraza, o

Digitized by Google

kojega proslavi se nastavljao daljni pripravni dogovor; tu se je najpače zamislilo, da se ima u crkvici na brdu Jeruzalemskom, spadajućoj pod župu Sveto-Miklašku, odslužiti svetčana misa prije pohoda k samomu Vrazovu domu na odkrivanje spomenice ploče na njem; tu su nazočni rodoljubi slovenski mnogu žarku zdravicu zakresali, te je u brzo sva naša srdca sastavila jedna kao munjevna struja, izbijajuć vrele iskre za ono ognjište, koje je Stanko Vraz, izgarajuć kao fenić-ptica sebe, za Slovence i za Hrvate uzujetio, a vjekovom namienio: ognjište duševne zajednice „za dvie bratske grane, da u slozi prava si obrane“. U tom krugu ja sam opet živo ućutio, koliko smo mi Hrvati dužni harnosti naprama majci Sloveniji, što je za nas rodila Stanka Vraza; a da ga je rodila i za Slovence, da je on sav jednako i njihov kao što je naš: to se prekrasno očituje u njihovu plemenitom zanosu za njegovu proslavu, taj zanos je zalog njihova najsvjestnijega i najpožrtvovnijega bratinstva s nami, ali taj zanos je i podpuno zavriedio Stanko Vraz, jer je on u istinu isto toliko slovenski, koliko hrvatski pjesnik: ta njegove pjesme sve su, a poimence Djulabije su protkane žarkom ljubavju prama rodnome mu slovenskome kraju i prama svoj Sloveniji. Dočim mi tako topimo srdca na ognjevu skupnoga nam duševnoga ognjišta, komu su Vrazove pjesme negasnuća te i pod pepelom uviek živa žeravica, vani dažd prestaje, grom se odmiče u daleke strane; a u našem kolu ruke si podaju skladna sborna pjesma slovenska s hrvatskom „liepom našom domovinom“, pak nemože ni vedre, Sloviencu prirodjene šale manjkati, njom nas razigrava gospodin Jesih pjevajuć slovensku pošalicu i čitajuć tužbu našega „kumeka z Čič“. Već je i sumrak. Oprostimo se s vriednim župnikom i kapelanom, te dočim se ostala gospoda povraćaju zapadno na Svetinje i Ormuž, mene povedu gosp. Kukovec i

Digitized by Google

Mohorič pravcem sjevernim na Ljutomjer, kamo sam imao stići na noćište.

Stazom od pale kiše sklizkom pomičemo se pomalo napred medju vinogradi po visu, s kojega se za dubokimi i već tamnimi prodoli vide na desno i lievo, na zapad i iztok, drugi i treći uporedni visovi, odrazujuć se mrkosivo od prisvjetloga, porazvedrenoga ruba nebeskoga. Vatroslav Mohorič krati nam tegotni put pripoviedajuć svoje sitne uspomene na Stanka; sjeća se kako je pjesnika, bivši dječarac jedno osamgodišnji, dvorio zadnji put prije smrti došla amo rodu u pohode; spominje se, kako ga je pjesnik ljubezno svjetovao, kako je nježno pazio milu sestru Anku — Vatroslavovu majku —, pa kako je zatim poslie njekoga vremena stigla viest iz Zagreba o smrti pjesnikovoj i o ljubavi, koju je on i na samrti izkazao sestri i porodici njezinoj. Živo mi je pak svanuo pred očima milotan pjesnički lik Vrazov, kadno sestrić njegov pripoviedaše, kako bi svagda, kad bi dugobradi pjesnik u hrvatskoj surki došao amo, glas o njegovu dolazku odmah obletio sve obližnje dole i vise na veliku radost svim djevojkam, jer bi ih Stanko sakupljao oko sebe da mu pjevaju pučke pjesmice, a on bi im piev pratio svojom frulom, pak bi ih darivao šarenimi rubčaci; a kadšto bi se, da pjesnika iznenade i osobito obraduju, na večer ponamjestile djevojke u sborove po suprotnih brežuljcih te bi pri sjaju zapaljenih kriesova odpievale jedne drugim s briega na brieg, a pjesnik bi se blaženo nasladjivao tim čarobnim glasjem i odglasjem nedoglednih pjevačica, koje su na obsjevu kriesnom prosievale u tamnu daljinu kao noćne biele vile. Pogledajući po briežuljcih naokolo nad prodolicami slabo se iztičućih iz mraka, kroz koji tek gdje i gdje sine svjećica domovna, prividi mi se od Mohoričeve pripoviesti kao da se evo sad ponavlja onaj Vrazov prizor seoske poezije; ali i minuv me za čas

Digitized by Google

taj privid, ostade mi misao, da one mile seoske pjevačice nisu samo bile kolievci Stanka Vraza „krotke grličice“, kako im on veli, nego da su one i pri kolievci mnoge njegove pjesme gučale: slovenske seoske pjevalice bile su u mnogo učiteljice umjetnomu pjesniku Vrazu. Pak tko da onda nepoželi, da bi sada opet jednom djevojački sviet onoga kraja upoznao Vrazove pjesme i vidio, što je sve krasna umio stvoriti slavni njihov zemljak, učenik njihovih majčicâ i babicâ, raznoseći svojom umjetničkom rukom njihove zabitne pjesmice i kriesove po hrvatskih i po svih visovih širokoga slavenstva?... Iz visne čistine, na kojoj se za onu uru hoda promicala pokraj nas mnoga biela kliet, stanemo se spuštati niz dol, u mrak, što ga još gustijega na nas stere uzdižuća nam se od zapada bujna šuma; jedva razabiremo sklizku stazu, ipak za stopami provodiča Mohoriča sigurno silazimo po travnih obroncih sve niše u livadn i močvarnu ravan; u mračnoj tišini čulo bi se sklizavo i glibno koracanje, ali mi čujemo samo piev našega provodiča, koji tankim tihanim glasom čuvstveno pjeva krasnu onu pjesmu slavnoga Slomšeka, kako su stari Slovinci pod svetom lipom bogove svoje častili. Uz pjesmu, koju sam željan opet i opet čuti, eto nas iz briežna mraka već dolje na cesti u svjetlijoj ravni Ljutomjerskoj, nad kojom se samo podaleko s lieva tamneći daleko pruženi brežuljak odrazuje od zapadnoga neba; eto nas već i kroz selo pred Ljutomjerom, pak pokraj groblja, pak kroz ulazni drvored u prvu ulicu Ljutomjera, gdje me suputnici sprovedu na noćište, meni toli željeno poslie duga hoda od zore do polunoći.

VI.

Sliedeći dan u jutro sprodjem se u prijaznoj pratnji g. Kukovca po Ljutomjeru, koji, jedva brojeć tisuću stanovnika, ima ljepušan oblik gradski s mnogimi

dućani sve samih domaćih trgovaca i obrtnika bez tudjinskih doselicâ; ipak su po nehajnom običaju, koji se i kod nas drži, svud njemački napisi, uz dvie liepe iznimke, uz dva dobra omina: slovenski napis resi sgradu p u č k e š k o l e — u njoj je jamačno već Stanko Vraz dovršivao poslie Svetinjâ svoje početne nauke — i sgradu p u č k e š t e d i o n e, kojoj je predsjednik g. Kukovec. Ta dva slovenska napisa na p u č k o j š k o l i i p u č k o j š t e d i o i c i pozdravih kao dobar omen, dobru kob za budućnost. Tražeći uspomenâ na Vrazove pjesme, skrenemo u viećnicu na velikom, posve gradskom, jednospratnimi liepimi kućami u podug četverokut izzidanom trgu. U dvorani viećnice gledam na stieni dvie stare slike, što prikazuju junačku obranu Lutomjerčanâ od navale tako zvanih „Krucâ" „iz bjedonosne Ugarske"; nu jedva se još razabiru boje i lici na njih, te ni spužva viećničkoga pandura, koji je zamočiv ju prebrisao slike, neoživi prikazanih Murinih valâ i bijućih se vojska. Ali još živi spomen u Vrazovih Djulabijah onim, koji „kod Mure razbiše, srdca hrabrenoga, vraga odpadnika Slave, vjere, Boga, vraga odpadnika, koji kleti ište oskvrnut im postelj i sveto ognjište": tako pjeva slavu Ljutomjerskoga kraja domaći pjesnik, a dopunjuje one svoje pjesničke kitice opazkom: „U vrieme Rakocijeve bune jedna od njegovih četa hoće provaliti amo prieko Mure, da oplieni Štajersku. Ali tadanji Ljutomirski župnik P e t a k ojunači Ljutomirce, digne ih na oružje, prikupi još i obližnje seljane, Noršinčane, Babinčane, Vržence i ostale, te povedši tu malu četu na Magjare razbije ih i odtjera od Mure. Viesti o tom boju ima u rukopisu g. I. Povoden deficient u Ptuju. U Ljutomiru u viećnici imadu dvie slike o tom dogodjaju, nu već su veoma izštećene, budući da se nitko o njih nebrini". Morda će ove opazke domaćega pjesnika potaknuti Ljutomjerčane na

veću brigu za one slike, morda na zamjenu njihovu novimi umjetničkimi, da bi se tim u potomstvu čuvala uspomena na junačtvo pradjedovâ; čini mi se pak da sam vidio u viećnici i poprsnu sliku, prilično sačuvanu, onoga pobjednoga vodje, župnika Petaka, koji je imao u rodoljubju dostojnih nasljednikâ, zaštitnikâ svoga naroda: od starijih je takov bio poimence župnik i dekant Mihovil Jaklin, ujak i rodoljubni Mentor Stankov. U viećnici sam vidio i dvie tri stare rukopisne knjige, sadržavajuć bilježke i zapisnike o starodavnih obćinskih poslovih Ljutomjerskih; u tih prošlovječnih zapisnicih čitaju se medju imeni zastupnikâ dosta često imena na i ć iliti i č, a i sada su u tom kraju, osobito u Šćavničkom i Murskom polju, dosta česta takova imena, poput hrvatskih, pak i izgovor je pučki jasan, te Hrvatu mnogo razumljiviji od kranjskoga; ovokrajni Slovenci i kažu Kranjcem, da gutaju rieči. Pohodiv zatim vriednoga rodoljuba župnika gosp. Šrola, koji se veoma uzradova spremanoj proslavi Vrazovoj, pak g. odvjetnika dr. Mravljaka, izšetamo iz mjesta drvoredom do u mlin Vatroslava Mohoriča, koji mi bješe rekao da ima sliku Stankovu, a ja sam želio i nadao se naći ovdje u rodnom pjesnikovu kraju koju sliku njegovu, kakove nema u Zagrebu; ali i kod Mohoriča i kod drugih ovdje jedina je slika ona, što ju je Trstenjakov ljubljanski koledarček od g. 1855 razširio, a načinjena je po zagrebačkoj muzealnoj, s mrtvoga lica snimljenoj; zemljaci pjesnikovi rado će prigrliti bolje za živa pjesnika postale slike, što ih naša Matica sprema obnoviti i razdieliti. Poslie podne, nesmijući se porad oblačna neba izvesti u okolicu, uzadjemo šumskim puteljkom na „lozoslavne“ brežuljke, što se nad ravnim Ljutomjerom uzdižu od jugozapada, te s tih visova, najpače iz triema visoke kljeti prijazno nas susretajućega Ljutomjerskoga načelnika razgledamo se naokolo. Za

Digitized by Google

vedrine krasan mora odatle biti vidik po okolici; ali sada iz sivkaste maglice, što se naokolo u daljini stere a osobito sjeveroiztočno nad širokim Murskim poljem, samo nejasno proviruju bjelasajuć se mnoge crkve i kuće nebrojenih tud razsijanih sela i trgovišta, a onamo zapadno na briežuljcih oblačnom visinom prekritih jedva se iztiču tornjevi Male Nedjelje, sv. Antuna i drugih župa, pak ovamo na sjever iz Šćavničke doline, koja sa sjeverozapada medju dvoredom brežuljaka teče u pučinu Murskoga polja, vire na humcih crkvice sv. Duha i sv. Jurja; prama jugu nješto je jasniji vidik: eno preko trsovite i livadne nizi s podalekih visova južnih pozdravlja nas vršak crkvice Jeruzalemske, a s desna joj na Cerovačkom briegu Vrazov rodni dom. Nu prem se sada magle i oblaci vuku na okrug, u pjesmah domaćega sina, u Djulabijah Stanka Vraza svietli nam uviek jasan, njegovom žarkom ljubavi obasjan vidik na to Mursko i Šćavničko polje i na te povorke brežuljaka, što razstavljaju jedno od drugoga i što su od zapada obrub dolini Šćavničkoj. Eno na sjever u toj dolini selo do sela krasnih starodavnih imena, med kojimi osobito dvorac „grad Branoslavci“ uzbudjuje mila čuvstva, eno na zapad uz brežuljke Malo-Nedjeljske sela Godomjerci i Radoslavci; a evo u Djulabijah Vrazovih milotužna odsjeva tim mjestom: „Slušaj, srdce, slušaj sladjahna imena, što blagim slovenskim krstom su krštena, sladjahna i sladja od pjesní slavulja, i krajine ljepše od krilâ metulja. Oj vi Godomjerci, Radoslavci slavni, vi ste glasno groblje od vjekovâ davnih; u tom groblju djedâ počivaju glave, viencem ovjenčane prezirane slave... Mile Godomjerke, mile Radoslavke, ljubezne i krasne vi ste bjeloglavke.“ A eno tamo na protivnoj strani podaleko u sjevernom uglu Murskoga polja već na domaku graničnih Murinih vala veliko trgovište Vržjé (od Niemaca izkvareno Wernsee), sada tamno u magli, ali

Digitized by Google

svjetlo u Vrazovih pjesmah, koje, zovuć ga po slavnih Thebah na novogrčku Tivom, slave ga ovako: „Žitom ogradjena eno Tiva stoji, hrabrih vitezova silu što zadoji, što nose kô triesi na konjma visokim poraz četam, koljuć mačem ih širokim“, a bliže k nam evo u tom polju Noršenci, Babinčani i ostali, kojim skupa s Vrženci i Ljutomjerci čuvaju slavu Vrazove rieči, da „kod Mure razbiše vraga, odpadnika Slave, vjere, Boga“; cielomu pak tomu Murskomu polju, dajuć mu slavno ime stare Tesalije, pjeva domaći pjesnik Stanko: „Do Tive Tesalja prostire se ravna, od hrabrih konjicâ majka plodna, slavna; konjicâ, što po zraku, pasuć, glave nose i na skočni mejdan hitri vjetar prose.“ A opet gle u onoj, sa sjeverozapada simo na jugoiztok protežućoj se dugoj povorci brežuljaka, što razstavljaju iztočnu, t. j. Mursku od zapadne t. j. Šćavničke ravnice, gle eno u toj povorci već gore pri sjevernom dnu ponad sv. Jurja visi se na brdu crkvica „Kapela“, blizu nje kaže puk špilju „Atule“, što je domaći povjestnik Krempelj tumačio hunskim Atilom, a domaći pjesnik u istoj misli pjevao: „Više gledj zelenu glavu diže brdo! Tamo kán vladaše pleme svoje tvrdo; odtuda po svietu kunuć ukaz razsù kano kletvu pakla, danas još na glasu... Al se slavno izni Slava iz te vatre, jer nje srca porod sve ih listom satrè.“ Napokon svrni još jednoč okom tamo na sjever dalje Vržja, već preko Mure, tu se naziru krasni Bjelotinci: oni su dali ime Vrazovoj jednoj (nedovršenoj) pjesni, u koje prvih kiticah ovako slavi pjesnik dubravu Bjelotinsku, imajući na umu prirodne dražesti svoga zavičaja u obće: „U dubravi mnoga ptica pjeva žuboreći u glas rajski blagi — ti bi mislio cieneć način dragi — te u tebi skače duša živa kan' u nebo da ju već poziva rajski angjeo il' nebeska dieva. Al tko ulì tu jim pjesni snagu? tko slavića tu milost nauči? tko l' uzhitì žuto-

Digitized by Google

voljku dragu? tko razblazni i ostale ptice, da s' nadtječu pjesnim izmjenice, da si svaka zlatna usta muči, — tako muči i mre od miline, kan' da hoće sva da njom razmine? Ta i drugdje čuo si pjevat ptice, popievati čuo ih rano, kasno; al' k o t u d i e r, n i g d j e t a k o k r a s n o!" Evo tako je Stanko Vraz ljubio svaki kutak svoga zavičaja, tako je nosio u svojih grudih sve milote njegove, sve ptičice njegove. — S vidika toga krenemo na obližnji Kamenšćak, brežuljak, na koji je uzvedena cesta iz Ljutomjera na jug u Ormuž, i, zabaviv se tu do večera ugodnim razgovorom, vratimo se kući.

Sutra dan u jutro izveze me g. Kukovec na sv. Juraj, da iz bližega vidim dielak Murskoga i Šćavničkoga polja, i da pohodim župnika i dekana u sv. Jurju, častnoga starinu g. Šimoniča, u mladosti druga Vrazova, pak da onda okrenemo na okolicu Malo-Nedjeljsku, dično spominjanu u Vrazovih spisih. Krasno proljetno jutro prati nas iz Ljutomjera; uz cestu izmienjaju nam se bujne livade s krasnimi usjevi, uz nas svaki čas projahuju na ogromnih svojih konjih stasiti, milovidni Muropoljani, ili se provažaju u svojih reko bi kočijicah, gdjekad prodje viti seljački momak, vidjeti kao kakov vlastelinčić, u tamnu uzkom odielu s visokimi čižmami: sve živo, redno, prijatno, posleno, da je milota. Na sve strane na pogledu nam selo do sela, a prolazimo za ono dvie tri ure vožnje do sv. Jurja mnoga sela jedno za drugim, a jedno ljepše od drugoga: Noršence, Ključanovce, Logarovce, Kokoriče, Berkovce, Bolohnečice, Žihlavu. Pred malne svakom kućom dva tri oleandra, prozori joj puni cvieća, kraj nje vrtić s cviećem, a podalje prostraniji s povrtljem; mnoge kuće visoke prizemne zidanice od po šest visokih prozora na ulicu, njim na sriedi dvokrilna velika ulazna vrata, urešena ukusnom jednostavnom rezbarijom, kojoj u kockah pliva riba; dvorište sve čisto — najpače je ogrievno drvo i

Digitized by Google

granje i šibje na dvorištu složeno divnim redom; gospodarska sdanja ugledna i spretno smještena: mislio bi, tko je vičan našim običnim hrvatskim selom, da tu stanuju sami mali vlastelini, a sve je to na daleko i široko u Murskom i Šćavničkom polju sam čisti slovenski seljak, u cielom kraju jedva jedan dva li vlastelina, doselici kramaru ni traga. Kolika to snaga u toga puka! U Bolohnečicah pokaza mi g. Kukovec nutarnjost kuće u seljanina Simoniča. Na sried čela kuće od ulice je prizemna perda, prekrita nad onizkim podzidom, na nju se uzlazi njekolikimi od kamena stubami, gore je ogradjena željeznimi liepo izvitimi šibami; iz perde se ulazi na dvokrilna običajnom ondje rezbarijom urešena vrata u prostran hodnik, iz njega u izbe desno i lievo: u nutri milota gledati! Stiene sve obojadisane u jednostavnih patronah, zavješene slikami pobožnimi ili ženskim rukodjelom, čisti podovi, peći krasne kao švedske, pokućtvo obilno a liepo ulašteno: sve gospodski i divno čisto, a sve to redi seljakinja, a sve je to rukotvor seljačkoga kovača, zidara, lončara, stolara; najpače se moraš čuditi tomu stolarskomu djelu od prostoga seljačkoga vinogradnika Gregoriča. Eto seljačkoga obrta slovenskoga, eto uzora i škole za naš puk! Da bi se kako mogli učiti ovdje naši seoski dječaci poslu i redu! A bili bi ovdje kao doma; čestiti domaćina Šimonič govoreći sa mnom veselio se je čudom, da sam iz Zagreba: ta razumiemo se, kao da smo si susjedi! A nije takova samo kuća čestitoga Šimoniča; ako ona i jest jedna od uzornih, ali ima takovih ili sličnih hvala bogu dosta po tih selih. Gledajući tu milotu ljudi, sela, polja, razumio sam sada bolje pjesnika Vraza, toliku slavu u njegovih Djulabijah ovomu kraju; razumio sam sada bolje i samo njegovo biće kao pjesnika i čovjeka: radinost, rednost, tankoćutnost u svem za ljepotu i milotu, vedra ćud Vrazova, to su bili dari, kojih je on

Digitized by Google

primio od ovoga ovakova zavičaja svoga. Pa kako nebi bio Vraz ljubio taj zavičaj, i slavio ga u pjesmah! A doista jedva je i koj naš pjesnik toliko opjevao prirodu i ljude svoga rodnoga kraja, ko što je Vraz svoga.

Nu eto nas već na milotnom briežuljku sv. Jurja. Pohodimo častnoga starinu g. Simoniča, koji se prijazno sjeti svoga djačkoga druga Vraza, pak zagledamo u župnu crkvu, koja se upravo resi novimi slikami, a i dosad je već redna i ugledna, kako su u obće po svuda u slovenskom Malom Štajeru crkve čiste i liepo ukrašene, te uzornost božjega hrama silno potiče seljaka, da i svoj ljudski „hram“ t. j. kuću svoju drži rednu i čistu. Pred pučkom školom, što je na humku više crkve, upravo stoje ili sjede na tratini djeca, izašla od nauka: radost je gledati ta liepa, zdrava, vedra lišca malih Slovenčića i Slovenčica. Već je podne, skrenemo u gostoprimnu kuću. Žalibože je od podneva pa sve do mraka lievala kiša, te smo morali, ostajući tu, kaniti se naše namjere, da podjemo vidit okolicu Male Nedjelje. Njoj je bo Vraz, kako se razabire iz njegovih opazka Djulabijam, poglavito namienio one svoje kitice u II. razdjəlu Djulabija, koje radoznalost putnika po njegovu zavičaju uzbudjuju: „Čuješ li te pjesme? To nije pienje ševâ, grlicâ, slavuljâ, već slovenskih dievâ — dievâ, kojih lica kano ruže sjaju cvietom, kojim su cvale prije grieha u raju. Tko nije slušao, kako Slovenka govori, nezna kako rajski angjeo s ljudmi sbori. Tko nije slušao njenih pjesama ljubeznih, nije ljubavi ćutio razblude, boljezni.“ Naročito pako opaža Vraz, da se baš Malo-Nedjeljankâ tiče njegova sliedeća kitica: „Tko njih slušao nije pjevat „„svet — svet — sveta,““ nezna, koja ga razkoš čeka onkraj svieta.“ Za Vraza je u doslovnom značenju istinita ona izreka: Tko hoće razumjeti pjesnika, mora ići u zemlju pjesnikovu. Ako smo i morali mahnuti se nade gojene s polazkom u

Digitized by Google

Malu-Nedjelju, ugodno probavismo u sv. Jurju vrieme do večera s tamošnjom gospodom: občinskim načelnikom, pak s nadučiteljem Miheličem, koji, izučiv njeko č gimnaziju u Varaždinu, vješto govori hrvatski, i s podučiteljem, u rodoljubnom razgovoru i u pjesmah slovenskih te hrvatskih; poslie mnoga nagovora pristade uz pjevanje nježne slovenske pjesmice: „Slovensko deklé“ i čedna seoska krasotica Micika, koja svojom djevojačkom stidljivošću i prirodjenom dražestju može služiti živom slikom onih Vrazovih Slovenka ovoga kraja, koje on u pjesmicah svojih naziva „morske djeklice, krotke grličice, pitome srnice.“ Oprostiv se s prijaznim našim družtvom, vratimo se vedrom noćju u Ljutomjer.

Sutra dan, na same Duhove, imah prilike u krasnoj župnoj crkvi slušati pri misi pučko ono, Vrazom toli liepo spomenuto pjevanje „svet — svet — sveta,“ viditi mili slovenski narod u njegovoj srdačnoj bogoljubnosti i uljudnoj rednosti. Užitak, koji me je čekao u družtvu rodoljubne gospode Ljutomjerske, otè mi toga dana i sliedećih nemila bolest; uspomena na nju bila bi mi to neugodnija, što sam, ležeći tri dana, bio priečen više razviditi Vrazov zavičaj, ali sućutna prijaznost gospode Kukovca, dr. Spešiča i župnika Šrola, a najpače bratska brižnost gospodina Andrije Perca, koji me je noć i dan najljubeznije njegovao i prigledao, ostaje mi uviek u miloj uspomeni.

Pridigav se jedva treći dan, po podne odveze me g. Kukovec natrag u Ormuž. Tu se sastadosmo opet s tamošnjom rodoljubnom gospodom, te pod predsjednikom ondješnjega odbora za Vrazovu svečanost, gospodinom drom Gršakom, probavismo liepu družtvenu večer u domu gostoljubnom g. Ivana Fuchsa. Njegova supruga sestra je Franceta Vraza, rodjena nećakinja Stankova, svojim licem i stasom sigurno spominjuća na slavnoga strica svoga. Meni, željno izgledajuću u ovom kraju za

Digitized by Google

živim rodom pjesnikovim, nije mogao biti ugodniji završetak boravka moga u njem no to večernje o proslavi pjesnikovoj viećajuće družtvo u kući, gdje je domaćica od krvi i od podobe Stanka Vraza, a gdje domaćina, premda govora njemačkoga, sviestnim ponosom ćuti diku svoje obitelji i revnuje upravo sa zanosom za slavnu uspomenu pjesnikovu. Oprostiv se od gospode, koja su me toli prijazno dočekala i provodila — osobito budi hvala g. Ivanu Kukovcu — sutra dan prevezoh se na Ormužkom brodu prieko u Hrvatsku, s milimi uspomenami na vidjeni Vrazov rodni dom i zavičaj. S naše obale Dravine dugo mi se otimahu oči i misli na slovensku stranu, na brežuljak Ormužki i sav kraj izza njega, ponavljajuć si u pameti Vrazovu kiticu iz Djulabijah: „S bogom gore, s bogom livade, dubrave, p u n e V e s n e d a r â, p u n e V i l â s l a v e!“, noseći u srdcu milu uspomenu na one rodoljube ovoga Vrazova rodnoga kraja, koji, pripremajuć s oduševljenjem proslavu sedamdeset-godišnjice svoga slavnoga zemljaka, plemenito pripomažu, da se nezapuste i neporuše oni od Vraza podignuti, i u današnje doba toli potrebiti idealni „mosti za dvie bratske grane, da u slogi prava si obrane“.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Z 10789

3186262498

Digitized by Google